

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

ПРАВОВА ДЕРЖАВА УКРАЇНА: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

КОРОТКІ ТЕЗИ
ДОПОВІДЕЙ ТА НАУКОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ
РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
9—11 листопада 1995 р.

548208

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ

1. Реалізація норм цивільно-процесуального права належить до малодосліджених проблем. Між тим, правильна реалізація цих норм — це гарантія здійснення правосуддя і зміцнення законності в цивільному процесі. Спираючись на дослідження в галузі теорії держави і права, слід говорити про декілька форм реалізації норм цивільно-процесуального права. Реалізація норм можлива: а) у формі додержання; б) у формі виконання; в) у формі використання; г) у формі застосування. Множинність форм визначається змістом правових норм і відносин, а також засобом впливу їх на поведінку суб'єктів (Пиголкін А. А., Бро Ю. М., Ткачов М. І.). Форми реалізації цивільно-процесуальних норм залежить від змісту диспозиції норми, що застосовується, яка може включати заборону, наказ або дозволення.

2. Суд реалізує цивільні процесуальні норми перш за все шляхом їх дотримання. До них належить правило про терміни підготовки та розгляду цивільних справ, про повинності з'ясовувати дійсні обставини справи і збирати в необхідних випадках докази за власною ініціативою та ін. (ст. 146, 148, 15, 30 ЦПК України). Недотримання їх породжує певні наслідки для розвитку процесу, а самі вони виступають як умова нормального функціонування цивільної процесуальної форми. В диспозиції ст. 18 ЦПК України, наприклад, міститься заборона участі в розгляді цивільної справи тим суддям, які на попередньому розгляді цієї справи брали участь як свідки, експерти, перекладачі, представники, прокурор і секретар судового засідання або які особисто, прямо чи побічно, зацікавлені в результаті справи чи перебувають в особливих стосунках з особами, які беруть участь у справі. Недотримання заборони веде до оскарження рішення і його скасування.

3. Найбільш розповсюдженою формою реалізації цивільних процесуальних норм є виконання. Так, згідно зі ст. 6 ЦПК України правосуддя по цивільних справах повинно здійснюватися на засадах рівності перед законом і судом усіх громадян незалежно від їх походження, соціального і майнового стану, ставлення до релігії, роду та характеру занять, місця проживання та інших обставин. На підставі ст. 9 ЦПК судочинство в Україні провадиться українською мовою або мовою більшості населення певної місцевості. Розгляд справ у всіх судах повинен бути відкритим, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної таємниці (ст. 10 ЦПК), а справи повинні бути вирішеними на підставі чинного законодавства (ст. 11 ЦПК). Ці та інші норми передбачають певні правила діяльності суддів і реалізуються ними в формі виконання. Невиконання зазначених норм може служити підставою для скасування рішення суду.

4. У формі використання реалізуються процесуальні норми, які встановлюють суб'єктивні права учасників цивільного процесу. Їх

реалізація впливає на законність судових постанов. Так, відповідно до ст. 57 ЦПК для з'ясування обставин, що мають значення для справ і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки або ремесла, суддя або суд можуть призначити експертизу. Експерт, у свою чергу, має право відмовитися від дачі висновку, якщо наданих йому матеріалів недостатньо або якщо він не має необхідних знань для виконання покладеного на нього обов'язку (ст. 59 ЦПК). Якщо суддя не призначить експертизу або її проведе експерт, який не має необхідних знань, то виникає безпека постановити необгрунтоване рішення.

5. Застосування процесуальних норм є основною формою їх реалізації. Воно можливе на різних стадіях цивільного процесу, але більша частина актів застосування норм процесуального права постановляється в стадії судового розгляду. На відміну від інших форм реалізації, застосування здійснюється за допомогою правозастосування акту (рішення, ухвали), спрямованого на виникнення і припинення правовідносин, які реалізують певну санкцію.

Застосування процесуального права акумулює всі інші форми реалізації. В правозастосовному процесі постанови суду будуть законними тоді, коли дотримана цивільна форма. Вся діяльність суду по дотриманню, виконанню і використанню процесуальних норм виступає як умова законності правозастосування (Ткачов М. І.). Кожний попередній акт застосування процесуального права впливає на законність наступного і може призвести до незаконності судового рішення в цілому.

В. І. Тертишников, кандидат юридичних наук

**ВЗАЄМОДІЯ ВИКОНАВЧОЇ І СУДОВОЇ ВЛАДИ
У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

1. Виконання судових рішень інших уповноважених органів держави та відповідних органів громадськості є важливим етапом державної діяльності тому, що ним затверджується діяльність по захисту прав фізичних та юридичних осіб. Вкрай важливо постановити рішення про захист прав. Але не менш важливим є виконання такого рішення, оскільки лише виконане рішення є кінцевою метою позивача. Тому нестерпним є те безладдя, яке зараз панує у сфері виконання рішень загальних та арбітражних судів. Окрім того, що це є порушення прав громадян, воно ще сприяє глибоким кризовим явищам в економіці країни.

2. Виконання рішень, якщо визначати його місце у цивільному процесі, по-перше, є провадженням, адже воно має власну кінцеву мету, складається з відповідних етапів, стадій: порушення виконавчого провадження, добровільного і примусового виконання. По-друге, воно є своєрідним провадженням, а не частиною судочинства, бо метою останнього є здійснення судом правосуддя, а метою виконавчого провадження є здійснення рішення органом виконання.

Між тим у науці виконавче провадження вважають стадією цивільного (О. М. Сметька) або кримінального (М. С. Строгович) процесів. Але виконавча практика на сучасному етапі її розвитку, на наш погляд, потребує утворення авторитетної централізованої державної виконавчої служби.

3. Керуючись концепцією про розділення влади в державі, виконавчу службу потрібно створити в межах державної виконавчої влади, оскільки вона не лише за назвою, а й за її характером є різновидом виконавчої діяльності державних органів.

4. Нормативне регулювання діяльності державної виконавчої служби має здійснюватися цивільно-процесуальними правовими актами, адже характер виконавчої діяльності відповідає предмету і методу цивільно-процесуального регулювання. Виконання рішень мусить бути своєрідним видом провадження в цивільному процесі.

5. Здійснення виконання рішень у межах виконавчої влади не повинно бути цілком автономним, незалежним від судової влади. Розділення влад передбачає і взаємодію поміж ними. Тому судовий контроль за виконанням рішень мусить зберегтися за судом і надалі. Так, за ним необхідно зберегти розгляд скарг на процесуальні дії державного виконавця, право порушити виконавче провадження, поновлювати строки виконавчої давності, роз'яснювати судові рішення, вирішувати питання про відстрочку або розстрочку виконання, а також про зміну способу і порядку виконання, оголошення розшуку боржника, вирішення питання про виключення майна з опису, поворот виконання судових рішень.

6. На наш погляд, існування в структурі державної виконавчої влади цілісної служби виконання рішень буде сприяти повній і правильній реалізації рішень, примусове виконання яких передбачене законодавством України.

В. А. Бигун, кандидат юридических наук

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГПК УКРАИНЫ

1. За период действия Гражданского процессуального кодекса Украины подавляющее большинство его норм полностью оправдало себя на практике. В то же время удачная кодификация в целом не снимает проблемы дальнейшего совершенствования Кодекса, так как в период становления независимого государства Украины роль правосудия по гражданским делам значительно возрастает в связи с развитием многоукладной рыночной экономики, расширением судебной защиты прав хозяйствующих субъектов и контроля со стороны суда за действиями органов государственного управления и должностных лиц.

Отражая объективные закономерности общественной жизни при осуществлении правосудия по гражданским делам, ГПК Украины

в последнее время претерпел серьезные изменения и дополнения. Но, несмотря на это, в настоящее время он нуждается в оперативном совершенствовании.

2. Множество статей ГПК Украины должно быть приведено в соответствие с новейшим гражданским, трудовым, административным и судостроительным законодательством:

а) из ст. 136 ГПК, где записано, что «судья отказывает в принятии заявления, если по трудовым спорам работник в предусмотренных законом случаях не обращался в комиссию по трудовым спорам, а также в профессиональный комитет предприятий, учреждений, организаций», следует исключить слова «а также в профессиональный комитет предприятий, учреждений, организаций», так как это противоречит ст. 221 КЗоТ Украины;

б) значительное количество статей ГПК должно быть приведено в соответствие с гражданским законодательством. Из смысла ст. 23 ГК Украины, а также из содержания законов Украины «О предприятиях в Украине» от 27.03.91 г., «О хозяйственных обществах» от 19.09.92 г., «Об объединениях граждан» от 16.06.92 г. вытекает, что юридическими лицами являются не только государственные предприятия, учреждения, организации, колхозы, иные кооперативные организации, их объединения, другие общественные организации, о которых речь идет в ГПК, но и различные хозяйственные общества, частные, коллективные, совместные предприятия, всевозможные объединения граждан в виде политической партии или общественной организации. В этой связи в ГПК Украины вместо «государственные предприятия, учреждения, организации, их объединения, другие общественные организации» целесообразно указать, например, «юридические лица, независимо от формы собственности»;

в) отдельные статьи ГПК не соответствуют Уголовному кодексу Украины. В частности, в ч. 2 ст. 152, ч. 6 ст. 361, п. 1 ст. 404 ГПК слова «хищением государственного, кооперативного, другого общественного имущества» заменить словами «хищением государственного или коллективного имущества».

3. Некоторые изменения и дополнения ГПК, имеющие комплексный характер и относящиеся к многочисленным статьям, осуществлены частично и не коснулись всех соответствующих статей, которые необходимо было изменить или дополнить:

а) 15 декабря 1992 г. из ГПК была исключена ст. 119, предусматривающая случаи обязательного участия прокурора по конкретным гражданским делам. В настоящее время прокурор имеет право согласно ст. 118 ГПК обратиться в суд с заявлением в защиту прав и законных интересов, т. е. только возбудить процесс по собственной инициативе. Поэтому судья в ходе подготовки дела к судебному разбирательству не должен разрешать вопрос о его участии в деле, а следовательно, из п. 4 ст. 143 ГПК надо исключить слова «вопрос об участии в деле прокурора».

Кроме того, учитывая, что гражданский процессуальный закон не предусматривает случаев обязательного участия прокурора по гражданским делам, необходимо в этой связи нормы материального